

Nem káröröm – a nevetés, ami a szabadsághoz vezet

Sokszor úgy gondolunk a tíz csapásra, mint egy gyerekek számára különlegesen alkalmas történetre, amiből a Tóra legfontosabb alapelveit érthetik meg.

Talán észre sem vesszük, hogy ez a gondolat jóval több, mint pusztán megérzés – egyenesen a Tóra szavaiból tanulhatjuk, hogy így van:

„Gyere a Fáraóhoz, mert én tettem a szívét és szolgálói szívét nehézé, azért, hogy közéjük helyezzem ezeket a jeleimet.

És hogy elmeséld fiaidnak és fiaid fiainak a fülébe, hogy hogyan gúnyolódtam [hitálálti] Egyiptommal.” (Mózes 2., 10:1-2)

Ha azonban alaposabban belegondolunk, feltehetjük a kérdést: vajon valóban azért kellett az egyiptomiaknak ennyi csapást elszenvednie, hogy a kivonulás történetét széder este a gyerekeinknek elmesélhessük?

Biztos, hogy a gyerekek számára a legjobb nevelés ez a fajta káröröm – „gúnyolódás” – azoknak a bukásán, akik minket elnyomtak?

Hónapról hónapra tanuljuk az egyes időszakok jellegeit a *Széfer Jecirá* (5:12) alapján. Míg az egyiptomi kivonulásról megemlékező Peszách hónapjának, Niszánnak a jellege a *beszéd*, addig az azt közvetlenül megelőző Ádár jellege éppen a *nevetés*:

„Amikortól elkezdődik az Ádár hónap, sokasítjuk az örömet.” (Táánit 29a)

Az érthető, hogy miért a Niszán a *beszéd* hónapja. Hiszen pontosan ez a hónap, az ünnep nagy micvája: „És beszéld el fiaidnak azon a napon, mondván: ezért cselekedte velem ezt az Örökkévaló, amikor kijöttem Egyiptomból” (Mózes 2., 13:8)

Azonban mi Ádár hónap *nevetésének* szerepe? Vajon ez is segíti a felkészülést az ünnepre?

A Fáraó rémuralma a zsidók – és bizonyos magyarázatok szerint az egyiptomiak (ld. Rási, 1:22) – felett minden volt, csak nem humoros. Nem véletlen tehát, hogy mindenekelőtt ne-

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Kiadó: Bét Jehuda Közösség • **Székhely:** 1084, Budapest, Scheiber Sándor u. 2. • **Felelős kiadó-szerkesztő:** Szántó-Várnagy Binjomin • **Rajz:** Farnadi-Jerusalimi Temima • **Terjesztés:** Vida Ákos • **Megjelenik** 150 példányban.

ISSN 3058-051X (Nyomtatott)

ISSN 3058-0609 (Online)

vetni kellett megtanulnia az elnyomás alól kiszabaduló zsidó népnek.

A tíz csapásban rejlő gúnynak akkor van igazi értéke, ha nem pusztán kárörömről van szó. A zsidók minden csapásban pontosan fel tudták fedezni, hogy azok hogyan feleltek meg az egyiptomiak ellenük elkövetett bűneinek¹.

A *nevetés*, a *beszéd* és a *szabadság* összekapcsolása által fontos leckét tanulunk meg, ami évezredek és kultúrák keresztül elkíséri népünket. Ugyanis nem a Fáraó volt az utolsó erőszakos vezető, akivel szembekerültünk.

Az emberi hatalomvágy és kegyetlenség sokféle formát öltött a történelem során. A forma azonban ne tévesszen meg minket:

a valóságban sosem az ideológia az, ami veszélyes.

Hanem az ember és a benne rejlő tulajdonságok, gyengeségek [*midot*], amit a rossz

ösztön [*jécer hárá*] kihasznál: kapzsiság, büszkeség, irigység, vágyakozás, harag, erőszak, stb. Ezek az igazi, létező erők, amik a világot valójában mozgatják. Minden más, amikről az újságok írnak, csupán ezeknek a mély erőknek a külső ruhái.

Természetesen ha ezek a tulajdonságok nem lennének, vagy megfelelően lennének kontrollálva, akkor semmilyen diktatúra nem tudna létezni, és az ideológiák sem lennének veszélyesek, hanem valóban képesek lennének arra, hogy megvalósítsák azokat az ideálokat, amiket híveiknek megígértek.

És mivel mindezek a gonosz, ember alkotta rendszerek a gyökereikben egyformák, ezért az összeomlásuk is hasonló mintát követ.

Minden erőszakos hatalom gyűlöli a humort és fél tőle.

Ezért a szabadság felé vezető első lépés a *nevetés*. A második pedig a *beszéd*. Így vezet e két hónap fő jellege a szabadság ünnepehez.

HETISZAKASZ

Tisztelet a Fáraónak, a gonosz királynak?

Miközben Mózes rendszeresen járt a Fáraóhoz azért, hogy a zsidók számára ott közbenjárjon, gyakran visszatért a téma, hogy mégiscsak fontos, hogy megtisztelje a Fáraót.

Pedig kiemelkedően gonosz ember volt. Sokat tett azért, hogy népünket elnyomja, sőt, még a leginkább védtelenekre, az újszülöttekre is rátámadt.

„*És lejönnek majd mindezek a szolgálid hozzá, és meghajolnak előttem, mondván:*

menj ki te, és az egész nép, aki követ téged.” (Mózes 2., 11:8)

Ezekkel a szavakkal figyelmeztette Mózes a Fáraót az utolsó, tizedik csapásra.

Rási hozzáteszi, hogy ezzel megadta a királynak a tiszteletet. Hiszen végül nem a szolgálói jöttek, hanem a Fáraó maga. Azonban ha ilyet mondott volna, az nem lett volna a Fáraóval eléggé tiszteletteljes².

¹ Ld. Midrás Tanchuma Váirá 14:3: „Mind a tíz csapás mértéket adott a mértékért [*midá keneged midá*]. Miért hozott rájuk vért? Mert nem engedték Izrael lányait megmerítkezni a vízben a [*havi*] tisztátalanságukból, hogy ne tudjanak szaporodni és sokasodni.” További megfélemltetés található Kli Jákár magyarázatában (7:17).

A Talmudban a két nagy rabbi, Rész Lákis és Rabbi Jochánán vitatkoznak azon, hogy vajon helyes-e megtisztelnie Mózesnek a Fáraót:

„Rész Lákis mondta: király, ő, ezért mutass felé kedves arcot! Rabbi Jochánán³ mondta: gonosz ő, ezért legyél vele kemény arcú!” (Zevachim 102a)

Ebből azt látjuk, hogy nincsen egyértelmű utasítás számunkra arra, hogy hogyan viselkedjünk a gonosz királlyal: megtiszteljük-e őt vagy inkább bátorsággal kritizáljuk.

Számos más helyen azonban a Talmud idéz egy olyan tanítást, mely látszólag az utóbbi mellett dönt⁴:

„Bírád ne átkozz és fejedelmet [nászi] a népedben ne átkozz.” (Mózes 2., 22:27)

„Népedben – csak akkor, ha úgy cselekszik, ahogyan a néped. Ez kizárja a gonosz királyt.” (Sanhedrin 19a)

Ha ez így van, akkor azonban látszólag egyértelmű a döntés:

a gonosz királyt még átkozni is szabad a Tóra szerint. Akkor hogyan lehetséges az, hogy Rabbi Jochánán szerint még a tiszteletére is kötelesek vagyunk?

Mindenekelőtt fontos különbséget kell tennünk zsidó és nem zsidó királyok között. Hiszen ez a tórai mondat kimondottan felhasználta azt a tényt, hogy a király a „népedben”

van, míg a Fáraóról és más, későbbi gonosz királyokról ugyanez nem mondható el.

Nem zsidó királyok ügyében a híres *Három Eskü* ad irányadó tanítást. A Három Eskü nem más, mint a talmudi bölcsek elemzése az Énekek énekében található, háromszor előforduló eskü-hasonlatról:

„Megesketlek benneteket, Jeruzsálem lányai...” (Énekek éneke 2:7, 3:5, 8:4)

„Ez a három eskü miért szükséges? Egy, hogy Izrael ne menjen fel [a Szentföldre] 'falként'. Egy, amivel megeskette a Szent, Áldott Ő Izraelt, hogy ne lázadjon fel a világ népei ellen. És egy, hogy megeskette a Szent, Áldott Ő a népeket, hogy ne alázzák meg Izraelt a kelleténél jobban.” (Ketubot 111a)

Az első eskü ezek közül talán a modern Izrael történetének leghevesebb rabbinikus vitájának kiváltója. A „falként” szó hagyományos értelmezése ugyanis az, hogy nem vonulhatnak a zsidók tömegesen Izraelbe. A szatmári rebbe – lényegében egyedülálló – álláspontja szerint a modern bevándorlás Izraelbe ezt az esküt megsértette.

A második eskü szerint a zsidó nép bárhol is van, ott nem lázadhat fel a befogadó nép ellen szervezett módon. Érdekes tárgyalást indított ez a téma a náci Németország történetének hajnalán, amikor némelyek már érezték, hogy itt az évszázadok során megszott állami antiszemitizmusnál valami jóval súlyosabb készülődik.

2 Ez a tanítás már csak azért is igen elgondolkodtató, mert itt a tiszteletadás mintegy késleltetve fejeződik ki: a megtisztelés pillanatában a Fáraó még szinte biztosan nem tudja, hogy ki lesz az, aki végül Mózes elé jön, de talán maga Mózes sem.

3 A Talmud abban marad, hogy többi tanításaik alapján tudhatjuk, hogy Rész Lákis és Rabbi Jochánán véleménye tévedésből fel van cserélve ebben a forrásban.

4 Héber nyelvű, alapos halachikus elemzés olvasható ebben a témában a törvény részleteiről a *Cohár* magazin 3. számában (5760), *Jehuda Zoldan* rabbi tollából. Online elérhetőség nyomtatható formában: <https://asif.co.il/wpfb-file/zhr-3-4-pdf/>

Emiatt szervezeti szintű, nemzetközi bojkottot kezdeményeztek. A bojkott ellen felszólaló rabbinikus autoritások pedig pontosan ezt a második esküt idézték: nem lázadhatsz fel a „gonosz király” ellen, hiszen nem ez volt a hagyományos módja annak, ahogyan történelmünk során megvédtük magunkat a ránk támadók ellen.

Zsidó király esetében két hasonló, kapcsolódó történetet is találhatunk a Talmudban. Mind a Hasmoneusok dinasztiából származó *Jánáj király*, mind az utánuk következő edomita-szolgai származású *Heródes király* haragjában véres bosszút rendezett a rabbik ellen, amikor úgy érezték, hogy királyi hatalmukat a rabbik magyarázatai és viselkedése veszélyezteti (ld. *Bává Bátorá 3b, Kidusin 66a*).

Az utóbbi esetben azonban maga Heródes az, aki idézi a fenti tanítást arról, hogy a gonosz zsidó királyokat szabad átkozni. A talmudi narratíva szerint Bává ben Butá rabbinak mondja ezt, akit életben hagyott, de megvakított, és ezzel akart próbára tenni.

Amikor látta, hogy a rabbi az egyértelmű talmudi instrukció ellenére visszautasítja, hogy megátkozza, Heródes megbánta tettét, és attól kezdve nemcsak hogy megbecsülte a rabbikat, hanem a rabbi tanácsára elhatározta, hogy újjáépíti a Szentélyt.

Ennek a vállalkozásának a gyümölcsét élvezhetjük napjainkban, valahányszor a *Nyugati Falat (Kotel háMáárávi vagy Siratófal)* meglátogatjuk. Ezt ugyanis Heródes építette. Ebből láthatjuk, hogy komoly érvek szólhatnak amellett, hogy még egy gonosz királyt is megtiszteljünk.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este**: 15:44 és 16:25 között.

Szombat kimenetele: 17:34.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 9:33-ig.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Hétfő és csütörtök reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

Szerda reggel 7:30-kor imádkozunk a *Bét Jehuda zsinagógában*.

Ezen a héten csütörtökön (január 30-án): **Svát hónap újholdja**.

A hónap jellege⁵ a zsidó hagyományban: *ízlelés*.

Szombat reggeli imák a Bét Jehuda zsinagógában február hónapban:

Február 8-án (**jövő héten**), *Besálách* szombatján és

Február 22-én, *Mispátim* szombatján 9:00-kor.

Sábát sálom! Gut sábesz!

5 A *Széfer Jecirá*, az egyik legkorábbi hagyományos kabbalisztikus szöveg, mely az 5. fejezetében a 12 hónapot az ember 12 képességének felelteti meg (beszéd, gondolat, járás, látás, hallás, cselekvés, együttlét, szaglás, alvás, izgatottság, ízlelés, nevetés).